

- Piotrowski W., *Stosunek pracy*, Poznań 1977
- Pszczolowski T., *Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1978
- Słownik języka polskiego, t. 3, red. M. Szymczak, Warszawa 1978
- Słownik wyrazów obcych PWN, red. J. Tokarski, Warszawa 1980
- Sobczak K., *Postęp naukowo-techniczny. Studium z prawa administracyjnego*, Warszawa 1974
- Sommer J., *Efektywność prawa ochrony środowiska i jej uwarunkowania – problemy udatności jego struktury*, Wrocław 2005
- Ziemiński Z., *Logiczne podstawy prawnictwa*, Warszawa 1966

Emil Kruk¹

ADMINISTRACYJNOPRAWNE STANDARDY HUMANITARNEJ OCHRONY ZWIERZĄT²

Termin „humanitarna ochrona zwierząt” używany jest w doktrynie prawa na oznaczenie ogółu przepisów i działań mających na celu ochronę zwierząt przed zadawaniem im cierpienia przez człowieka. Jak trafnie ujął to L. Jastrzębski: „Ochrona humanitarna zwierząt należy do typów ochrony przed człowiekiem, przed jego działalnością w sensie najogólniejszym przynoszącą zwierzęciu cierpienie. Wypływa ona z pobudek etycznych, człowieczych, zabraniających zadawania zbędnych cierpień zwierzęciu jako istocie żywej, na równi z człowiekiem. Dokonuje ona jak gdyby personifikacji zwierzęcia, chroniąc jego życie i zdrowie”³.

¹ Dr Emil Kruk – Katedra Prawa Administracyjnego i Nauki o Administracji, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

² Publikacja przygotowana w ramach realizacji projektu badawczego pt. „Administracyjnoprawna ochrona zwierząt” (ang. *The administrative law model of animal protection*), objętego wnioskiem zarejestrowanym w systemie Obsługa Strumieni Finansowania administrowanym przez Ośrodek Przetwarzania Informacji pod numerem 2016/23/D/HS5/01820 i przyjętego do finansowania w ramach ogłoszonego przez Narodowe Centrum Nauki (ang. National Science Centre, Poland) konkursu „SONATA 12” na podstawie decyzji Dyrektora Narodowego Centrum Nauki w Krakowie z 16.05.2017 r. (decyzja nr DEC-2016/23/D/HS5/01820, umowa nr UMO-2016/23/D/HS5/01820).

³ L. Jastrzębski, *Prawo ochrony środowiska w Polsce*, Warszawa 1990, s. 124-125. Na temat pojęcia ochrony humanitarnej zwierząt oraz jej rozwoju zob. też: J. Serpell,

W piśmiennictwie przyjmuje się, że pierwszym polskim aktem prawnym, który przewidywał tę formę ochrony zwierząt było rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 22.03.1928 r. o ochronie zwierząt⁴. W myśl art. 1 tego rozporządzenia (w jego pierwotnym brzmieniu) znęcanie się nad zwierzętami było „wzbronione”, a pod pojęciem „zwierzę” należało rozumieć „wszelkie domowe i oswojone zwierzęta i ptactwo oraz schwyte zwierzęta i ptactwo dzikie, jako też ryby, płazy, owady i t. p.”. Dopiero w drodze art. 1 ust. 1 ustawy z 25.02.1932 r. w sprawie zmiany rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 22.03.1928 r. o ochronie zwierząt⁵, który wszedł w życie 22.04.1932 r., rozszerzono pojęcie zwierzęcia, obejmując nim wszystkie dzikie zwierzęta i ptactwo, a nie jak to było wcześniej, tylko te „schwyte”. Abstrahując od zawartego w przytoczonej definicji rozróżnienia „zwierząt” i „ptactwa”, które współcześnie nie znajduje żadnego uzasadnienia, należy zauważyć, że prawodawca nie ograniczył zakresu przedmiotowego pojęcia, co za tym idzie także zakresu prowadzonej ochrony prawnej, do kręgowców, ale objął nimi wszystkie zwierzęta – w potocznym rozumieniu tego słowa, a więc z wyłączeniem człowieka⁶. Z kolei w art. 2 określono, co należy rozumieć

⁴ W *Towarzystwie zwierząt*, Warszawa 1999, s. 164 i n.; M. Gabriel-Węglowski, *Przebieg stepstwa przeciwko humanitarnej ochronie zwierząt*, Toruń 2008, s. 28 i n.; M. Rudy, *Dlaczego potrzebujemy nowej ustawy o humanitarnej ochronie zwierząt?*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2017/CVIII, *Prawna ochrona zwierząt*, red. J. Helios, W. Jędrlecka, s. 73–85; M. Jarosz, *Ochrona zwierząt w Polsce na przestrzeni dziejów*, „Wiadomości Zootechniczne” 2016/3, s. 110–118; J. Miłkowska-Rębowska, *Nowy model humanitarnej ochrony zwierząt – karnoprawne instrumenty ochrony oraz ukształtowanie obowiązków gmin w zakresie przeciwdziałania bezdomności zwierząt*, „Przegląd Prawa Ochrony Środowiska” 2012/1, s. 9–33; A. Mazurkiewicz, *Wpływ procesu harmonizacji na polskie standardy prawnej ochrony zwierząt na przykładzie wybranych regulacji unijnych implementowanych do krajowego porządku prawnego [w:] Europeizacja prawa ochrony środowiska*, red. M. Rudnicki, A. Haładyj, K. Sobieraj, Lublin 2011, s. 323–337; A. Nałęcz, *Ochrona zwierząt a postęp cywilizacyjny [w:] Wpływ przemian cywilizacyjnych na prawo administracyjne i administrację publiczną*, red. J. Zimmermann, P.J. Suwaj, Warszawa 2013, s. 673–685.

⁵ Dz.U. z 1932 r. Nr 42, poz. 417 ze zm.; zob. W. Radecki, *Ustawa o ochronie zwierząt*, *Komentarz*, Warszawa 2015, s. 16.

⁶ Dz.U. Nr 29, poz. 287.

⁷ Zob. *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/sjp/zwierze;2547682.html> (dostęp: 10.10.2018 r.).

przez „znęcanie się nad zwierzętami”. Prawodawca uczynił to stosując egzemplaryczne wyliczenie typowych jego przejawów, z jednoczesnym zastrzeżeniem, że w identyczny sposób należy traktować wszelkie zadawanie zwierzętom cierpień bez odpowiednio ważnej i słusznej potrzeby⁷.

Należy przy tym podkreślić, że na gruncie omawianego rozporządzenia jako znęcanie się sklasyfikowano używanie uprzęży, pęt, więzów itp. powodujących ból albo używanie ich w sposób mogący sprawić ból lub uszkodzenie ciała, z wyjątkiem gdy używanie takich przedmiotów było potrzebne z powodu i w czasie tresury prowadzonej w interesie publicznym. Podobnie zabronione było używanie zwierząt do wszelkiego rodzaju doświadczeń powodujących śmierć, uszkodzenia ciała lub ból fizyczny, z wyjątkiem doświadczeń dokonywanych na zwierzętach w celach naukowych, o ile doświadczenia takie były konieczne dla poważnych prac i badań naukowych oraz przeprowadzane w specjalnych zakładach przez osoby posiadające odpowiednie zezwolenie. Choć przepisy rozporządzenia o ochronie zwierząt od początku zawierały delegację do wydania aktu wykonawczego, który miał określać zwierzęta, jakie mogły być używane do doświadczeń naukowych, oraz sposób dokonywania tych doświadczeń w celu zaoszczędzenia zwierzętom niepotrzebnych cierpień, to kwestie te uregulowane zostały dopiero rozporządzeniem Ministra Szkolnictwa Wyższego z 16.11.1959 r. w sprawie określenia warunków i sposobu dokonywania doświadczeń na zwierzętach oraz trybu wydawania zezwoleń na przeprowadzanie tych doświadczeń⁸. Zgodnie z jego regulacją na zwierzętach mogły być dokonywane w granicach koniecznych

⁷ Co istotne, ogólny zakaz znęcania się nad zwierzętami dotyczył wszystkich zwierząt, niezależnie od ich przeznaczenia, a więc także tych przeznaczonych do uboju. Mówiąc inaczej, brak generalnego zakazu zabijania zwierząt czy prawo pozbawienia życia zwierzęcia nie wyłączało możliwości pociągnięcia konkretnej osoby do odpowiedzialności np. ze względu na sposób, w jaki zwierzęciu zadano śmierć. Zob. postanowienie Izby Karnej (sek. 3) SN z 6.03.1934 r., 3 K 851/34, OSP 1935/XIV, poz. 177; wyrok SN z 6.03.1934 r., 3 K 885/34, „Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego. Orzeczenia Izby Karnej” 1934/159; wyrok SN z 2.05.1935 r., 2 K 375/35, „Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego. Orzeczenia Izby Karnej” 1936/2.

⁸ Dz.U. Nr 71, poz. 452 ze zm.

doświadczenia w celach naukowych, związane z prowadzeniem prac i badań naukowych, prac dydaktycznych oraz diagnostyką, a także kontrolą lub produkcją środków leczniczych, chemicznych i odżywczych. Doświadczenia mogły być przeprowadzane na „zwierzętach o niskim rozwoju czynności psychicznych”, które najlepiej nadawały się do tego celu. Tylko w wyjątkowych przypadkach, jeżeli dobro doświadczenia tego wymagało, można było używać do doświadczeń „zwierząt o wysokim rozwoju czynności psychicznych”. Rozporządzenie to zostało uchylone 25.10.1998 r.

Wracając natomiast do treści rozporządzenia o ochronie zwierząt, warto zwrócić uwagę, że w pozostałej części miało ono charakter karny⁹, przy czym obok typowych przepisów sankcyjnych, przewidujących możliwość ukarania osób odpowiedzialnych za znęcanie się nad zwierzęciem, wprowadzono dwa dodatkowe rozwiązania. Po pierwsze, zgodnie z art. 9, powiatowa władza administracji ogólnej mogła zarządzić uśmiercenie zwierzęcia z przyczyn humanitarnych lub poddanie go leczeniu na koszt winnego znęcania się, z możliwością umieszczenia leczzonego zwierzęcia u osoby trzeciej. A po drugie, w art. 10 prawodawca przewidział możliwość upowaznienia przez

⁹ Charakterystyczną cechą rozporządzenia o ochronie zwierząt z 1928 r. była szeroka penalizacja jego naruszeń. Czyn znęcania się nad zwierzęciem cechujący się „wyjątkowym okrucieństwem sprawcy” zagrożony był karą więzienia do jednego roku. Niekwalifikowane formy tego typu zachowań zagrożone były natomiast karą grzywny do 2000 zł, albo karą aresztu do 6 tygodni, albo oboma tymi karami łącznie. Do odpowiedzialności za znęcanie się nad zwierzęciem mógł być pociągnięty nie tylko sprawca tego czynu, ale także właściciel zwierzęcia i każda inna osoba, z której polecenia lub w czym interesie zwierzę było używane do prac, jeśli świadomie pozwoliła lub dopuściła do popełnienia czynu polegającego na znęcaniu się nad zwierzęciem lub do czynu takiego nakłaniała lub zmuszała. Kara grzywny groziła także rodzicom lub opiekunom za brak odpowiedniego dozoru nad nieletnim do lat 14, który dopuścił się przedmiotowego czynu. Do poczytania przestępstwa znęcania się nad zwierzęciem nie wymagano, by ujemnie kwalifikowana czynność została przedsięwzięta w zamierze ukierunkowanym na znęcanie się nad zwierzęciem, wystarczająca była sama świadomość, że dane działanie czy zaniechanie powodowało u zwierzęcia cierpienie, bez odpowiednio ważnej i słusznej potrzeby. Zob. wyrok SN z 7.04.1932 r., II. 3K. 114/32, „Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego. Orzeczenia Izby Drugiej (Karnej)” 1932/VII, poz. 133, s. 354–355.

Ministrów Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych w drodze rozporządzenia poszczególnych stowarzyszeń i organizacji mających na celu ochronę zwierząt albo ich hodowlę lub popieranie ich hodowli oraz towarzystwa łowieckie do współdziałania z organami państwowymi w ujawnianiu przestępstw przewidzianych w omawianym rozporządzeniu. Tak upoważnione stowarzyszenia i organizacje miały prawo popierania oskarżenia w sądach w charakterze oskarżyciela posiłkowego¹⁰.

Podsumowując tę część rozważań, należy podkreślić, że choć rozporządzenie z 1928 r. utrzymywało „prawnorzeczowy status zwierząt”, to jednak zakładało ono jednolite rozumienie pojęcia rzeczy, powodując konieczność odróżnienia obiektów będących przedmiotem obrotu prawnego, tj. zwierząt, jako istot zdolnych do odczuwania cierpienia, od materii nieożywionej, co wystarczy, by uznać ten akt prawny za przełomowy. W ocenie Ł. Smagi: „Rozporządzenie w swoim czasie było jednym z najbardziej postępowych na świecie aktów prawnych dotyczących ochrony zwierząt”. Niejako na potwierdzenie tej tezy autor podaje, że pierwszy Międzynarodowy Kongres Towarzystw Opieki nad Zwierzętami, który odbył się w Wiedniu w dniu 11.05.1929 r., wskazał ten akt prawny jako wzór dla rządów reprezentowanych tam państw¹¹.

Rozporządzenie z 1928 r. obowiązywało aż do drugiej połowy lat 90. XX w., kiedy to zostało zastąpione przez ustawę z 21.08.1997 r. o ochronie zwierząt¹², której dominującą materią stanowi ochrona hu-

¹⁰ Zob. rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości z 27.12.1930 r. o upowaznieniu niektórych stowarzyszeń do współdziałania z organami państwowymi w ujawnianiu przestępstw przeciwko ochronie zwierząt, Dz.U. z 1931 r. Nr 3, poz. 17 (uchylone z dniem 5.08.1957 r.); rozporządzenie Ministrów Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych z 15.07.1957 r. w sprawie upowaznienia niektórych stowarzyszeń do współdziałania z organami państwowymi w ujawnianiu i ściganiu przestępstw przeciwko ochronie zwierząt, Dz.U. Nr 41, poz. 185 ze zm. (uchylone z dniem 25.10.1998 r.).

¹¹ Ł. Smaga, *Status prawny zwierząt w polskim prawodawstwie międzywojennym* [w:] *Status zwierzęcia. Zagadnienia filozoficzne i prawne*, red. T. Gardocka, A. Gruszczyńska, Toruń 2012, s. 267–268.

¹² Dz.U. z 2019 r. poz. 122 ze zm., dalej: u.o.z.

manitarna opierająca się na założeniu, że zwierzę, jako istota żyjąca, zdolna do odczuwania cierpienia, nie jest rzeczą, a człowiek jest mu winien poszanowanie, ochronę i opiekę. Zasadniczo ustawa ta reguluje postępowanie ze zwierzętami kręgowymi (art. 2 u.o.z.), ale wyrażony w art. 5 u.o.z. imperatyw, zgodnie z którym każde zwierzę wymaga humanitarnego traktowania, wskazuje na konieczność szerszego jej stosowania¹³. Mając na uwadze wzmiankowane wyżej założenia ustawy, jak również jej zakres przedmiotowy, można wskazać na trzy standardy humanitarnej ochrony zwierząt, tj. wymóg humanitarnego traktowania zwierząt, zakaz znęcania się nad zwierzętami oraz zakaz nieuzasadnionego zabijania zwierząt. Należy przy tym podkreślić, że pojęcie „standard” używane jest tu na oznaczenie minimalnego (podstawowego) poziomu ochrony prawnej zwierząt w aktualnym stanie prawnym. Prowadzenie tego typu rozważań jest o tyle istotne, że dla tej części prawa nie wypracowano ciągle instytucji ogólnych¹⁴, które mimo że opierają się na generalizacjach, stanowią istotną dyrektywę interpretacyjną w procesie stosowania prawa.

W myśl art. 5 u.o.z. każde zwierzę wymaga humanitarnego traktowania, przez które zgodnie z art. 4 pkt 2 tej ustawy należy rozumieć traktowanie uwzględniające potrzeby zwierzęcia i zapewniające mu opiekę i ochronę. Tak więc nie chodzi tu wyłącznie o zagwarantowanie zwierzętom wolności od strachu czy złego traktowania, ale także o zapewnienie im właściwych warunków bytowania, czyli zapewnienie zwierzęciu możliwości egzystencji, zgodnie z potrzebami danego gatunku, rasy, płci i wieku (art. 4 pkt 15 u.o.z.)¹⁵. W przypadku zwierząt utrzymywanych przez człowieka chodzi w szczególności o utrzymanie i utrzymanie u zwierzęcia stanu fizycznego i psychicznego, w którym najlepiej ono znosi warunki bytowania narzucone przez człowieka (art. 4 pkt 9 u.o.z.). W aktualnym stanie prawnym wymóg

¹³ M. Goettel, *Sytuacja zwierzęcia w prawie cywilnym*, Warszawa 2013, s. 235–237.

¹⁴ Por. D. Danecka, W. Radecki, *Prawna ochrona zwierząt w Republice Czeskiej w porównaniu z prawem polskim*, „Przegląd Prawa Ochrony Środowiska” 2014/3, s. 146–148; L. Smaga, *Ochrona humanitarna zwierząt*, Białystok 2010, s. 123 i n.

¹⁵ Por. E. Łętowska, *Dwa cywilnoprawne aspekty praw zwierząt: dereifikacja i personifikacja* [w:] *Studia z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Biruty Lewaszkiewicz-Petrykowskiej*, kom. red. Adam Szpunar i in., Łódź 1997, s. 78.

humanitarnego traktowania zwierząt poddany jest licznym ograniczeniom, których zakres warunkowany jest przez znaczeniem zwierzęcia. Najlepszym tego przykładem jest dopuszczone przepisami prawa możliwość wykonywania procedur i przeprowadzania doświadczeń na zwierzętach, bowiem niezależnie od celu, któremu mają one służyć i zabiegów mających minimalizować towarzyszące im cierpienia, ten sposób traktowania zwierząt ze swej istoty jest niehumanitarny. Dla jasności warto też podkreślić, że wymóg humanitarnego traktowania zwierząt odnosi się również do zwierząt wolno żyjących (dzikich), którym należy zapewnić warunki rozwoju i swobodnego bytu (art. 21 u.o.z.). Nie dotyczy to jednak zwierząt stanowiących nadzwyczajne zagrożenie dla życia, zdrowia lub gospodarki człowieka, w tym gospodarki łowieckiej. W takich przypadkach ustawodawca dopuszcza podjęcie działań mających na celu ograniczenie populacji tych zwierząt (art. 33a ust. 1 u.o.z.).

W art. 6 ust. 1a u.o.z. przewidziany został generalny zakaz znęcania się nad zwierzętami. Zgodnie z ust. 2 tego artykułu przez znęcanie się nad zwierzętami należy rozumieć zadawanie albo świadome dopuszczenie do zadawania bólu lub cierpień, a w szczególności: 1) umyślne zranienie lub okaleczenie zwierzęcia; 2) znakowanie zwierząt stałocielnych przez wypalanie lub wymrażanie; 3) używanie do pracy albo w celach sportowych lub rozrywkowych zwierząt, których stan zdrowia na to nie pozwala; 4) bicie zwierząt obliczone na sprawienie specjalnego bólu; 5) przeciążanie zwierząt pociągowych i jucznych ładunkami; 6) transport zwierząt w sposób powodujący ich zbędne cierpienie i stres; 7) używanie uprzęży, pęt, stelaży, więzów lub innych urządzeń zmuszających zwierzę do przebywania w nienaturalnej pozycji, powodujących zbędny ból, uszkodzenia ciała albo śmierć; 8) dokonywanie na zwierzętach zabiegów i operacji chirurgicznych przez osoby nieposiadające wymaganych uprawnień bądź niezgodnie z zasadami sztuki lekarsko weterynaryjnej, bez zachowania koniecznej ostrożności i oględności oraz w sposób sprawiający ból, któremu można było zapobiec; 9) złośliwe straszenie lub drażnienie zwierząt; 10) utrzymywanie zwierząt w niewłaściwych warunkach bytowania, w tym utrzymywanie ich w stanie rażącego zaniedbania lub niechlujstwa bądź w pomieszczeniach albo klatkach uniemożliwiających im

zachowanie naturalnej pozycji; 11) porzucanie zwierzęcia, a w szczególności psa lub kota, przez właściciela bądź przez inną osobę, pod której opieką zwierzę pozostaje; 12) stosowanie okrutnych metod w chowie lub hodowli zwierząt; 13) organizowanie walk zwierząt; 14) obcowanie płciowe ze zwierzęciem (zoofilia); 15) wystawianie zwierzęcia domowego lub gospodarskiego na działanie warunków atmosferycznych, które zagrażają jego zdrowiu lub życiu; 16) transport żywych ryb lub ich przetrzymywanie w celu sprzedaży bez dostatecznej ilości wody umożliwiającej oddychanie; 17) utrzymywanie zwierzęcia bez odpowiedniego pokarmu lub wody przez okres wykraczający poza minimalne potrzeby właściwe dla gatunku.

W tym miejscu należy podkreślić, że przedstawiony katalog zachowań sklasyfikowanych przez ustawodawcę jako „znęcanie się” nie ma charakteru zamkniętego, dlatego jego interpretacja powinna być dokonywana z uwzględnieniem unormowań ogólnych, odzwierciedlających *ratio legis* ustawy¹⁶. Ponadto warto pamiętać, że pierwotnie katalog zachowań sklasyfikowanych jako „znęcanie się nad zwierzętami” obejmował także doświadczenia na zwierzętach powodujące cierpienie, przeprowadzone z naruszeniem przepisów ustawy oraz przeprowadzanie na zwierzętach testów środków higienicznych i kosmetycznych powodujących cierpienie, jeżeli znane są odpowiednie metody alternatywne. Jednak z dniem 27.03.2005 r. regulacja ta została przeniesiona na grunt ustawy z 21.01.2005 r. o doświadczeniach na zwierzętach¹⁷, która z kolei z dniem 27.05.2015 r. została zastąpiona przez ustawę z 15.01.2015 r. o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych¹⁸. Znamienne, że w żadnej z tych ustaw prawodawca nie posłużył się pojęciem znęcania, choć w obu wprowadził zakazy określonych zachowań wobec zwierząt, które w ten sposób można byłoby sklasyfikować. I tak w aktualnym stanie prawnym w szczególności zabronione jest: 1) wykonanie procedury, jeżeli wiąże się ona z dotkliwym bólem, cierpieniem lub dystresem, który może mieć długotrwały charakter i nie można go

¹⁶ Wyrok WSA w Warszawie z 15.09.2011 r., IV SA/Wa 637/11, CBOSA.

¹⁷ Dz.U. Nr 33, poz. 289 ze zm.

¹⁸ Dz.U. z 2019 r. poz. 1392 ze zm., dalej: u.n.e.

zalagodzić (art. 5 ust. 2 u.n.e.); 2) wykonanie procedury w celu otrzymania danych, które zostały uzyskane w innych niż Rzeczpospolita Polska państwach członkowskich Unii Europejskiej w wyniku wykonania procedur uznawanych przez prawodawstwo Unii Europejskiej (art. 5 ust. 3 u.n.e.); 3) wykonywanie procedur z wykorzystaniem małych człękoksztalnych, zwierząt dzikich i zwierząt bezdomnych (art. 8 ust. 1 pkt 1–3 u.n.e.); 4) stosowanie zabiegów uniemożliwiających zwierzętom poddawanym procedurom wydawanie głosu (art. 14 ust. 2 u.n.e.).

Generalny zakaz nieuzasadnionego zabijania zwierząt został przewidziany w art. 6 ust. 1 u.o.z. Zgodnie z literalnym brzmieniem tego przepisu zabijanie zwierząt jest zabronione poza przypadkami, w których w ocenie prawodawcy jest to uzasadnione. W aktualnym stanie prawnym do takich wyjątków należą: 1) ubój i uśmiercanie zwierząt gospodarskich oraz uśmiercanie dzikich ptaków i ssaków utrzymywanych przez człowieka w celu pozyskania mięsa i skór; 2) połów ryb zgodnie z przepisami o rybołówstwie i rybactwie śródlądowym; 3) konieczność bezwzględniego uśmiercenia; 4) działania niezbędne do usunięcia poważnego zagrożenia sanitarnego ludzi lub zwierząt; 5) zabicie lub poddanie ubojowi zwierząt gospodarskich z nakazu powiatowego lekarza weterynarii; 6) usuwanie osobników bezpośrednio zagrażających ludziom lub innym zwierzętom, jeżeli nie jest możliwy inny sposób usunięcia zagrożenia; 7) polowania, strzały i ograniczanie populacji zwierząt łownych; usypianie ślepych miotów; 8) czynności podlegające zakazom w stosunku do gatunków chronionych (zarówno te gatunki, zakazy, jak i czynności określone zostały w ustawie z 16.04.2004 r. o ochronie przyrody¹⁹), wykonywane na podstawie właściwych zezwoleń; 9) uśmiercanie zwierząt gatunków obcych zagrażających gatunkom rodzimym lub siedliskom przyrodniczym w rozumieniu ustawy o ochronie przyrody (art. 6 ust. 1 pkt 1–9).

Uśmiercanie zwierząt może następować wyłącznie w sposób określony w rozdziale 10. ustawy o ochronie zwierząt, wyłącznie w sposób

¹⁹ Dz.U. z 2018 r. poz. 1614 ze zm.

humanitarny polegający na zadawaniu przy tym minimum cierpienia fizycznego i psychicznego (art. 33 ust. 1a u.o.z.). Przy tej okazji warto wspomnieć, że w polskim prawodawstwie znaleźć można jeszcze jeden katalog przesłanek warunkujących legalność zabijania zwierząt. Chodzi tu o wyliczenie zawarte w art. 125 pkt 1–10 wspomnianej wyżej u.o.p., zgodnie z którym rośliny, zwierzęta lub grzyby, a także ich siedliska, nieobjęte formami ochrony przyrody mogą być niszczone lub zabijane jedynie w związku z: 1) realizacją zadań uzasadnionych potrzebami ochrony przyrody; 2) prowadzeniem badań naukowych lub edukacją; 3) racjonalną gospodarką; 4) amatorskim połowem ryb; 5) zbiorem na własne potrzeby; 6) prowadzeniem akcji ratowniczej; 7) bezpieczeństwem powszechnym; 8) bezpieczeństwem sanitarnym i weterynaryjnym; 9) ochroną życia i zdrowia ludzi; 10) zapobieganiem skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniem. Oczywiście sytuacja ta może rodzić zastrzeżenia szczególnie jeżeli chodzi o kwestię poszanowania zasad prawidłowej techniki legislacyjnej. Trudno byłoby jednak podzielić pogląd wyrażony przez Ł. Smagą, jakoby fakt, że obowiązują obecnie dwa katalogi okoliczności uzasadniających uśmiercanie zwierząt, miał wprowadzać „poważny zamęt interpretacyjny” oraz „osłabiać” ochronę humanitarną zwierząt²⁰. Pogląd ten należy uznać za przesadzony, bo choć katalogi te różni redakcyjne ujęcie, to jednak w znacznym zakresie pokrywają się one ze sobą. Natomiast zgodzić się należy co do tego, że opisane wyżej wymogi i zakazy prawne z uwagi na liczbę wyłączeń oraz trudności w egzekwowaniu ich przestrzegania mają niewielki wpływ na rzeczywistą sytuację zwierząt²¹. Spowodowane jest to w znacznej mierze tym, że zakres humanitarnej ochrony zwierząt, niezależnie od szczytnych idei, które leżą u jego podstaw, determinowany jest potrzebami człowieka.

²⁰ Ł. Smaga, *Ochrona humanitarna zwierząt*, Białystok 2010, s. 144.

²¹ Ł. Smaga, *Ochrona...*, s. 137 i 148.

Bibliografia

- Danecka D., Radecki W., *Prawna ochrona zwierząt w Republice Czeskiej w porównaniu z prawem polskim*, „Przegląd Prawa Ochrony Środowiska” 2014/3
- Gabriel-Węglowski M., *Przestępstwa przeciwko humanitarnej ochronie zwierząt*, Toruń 2008
- Goettel M., *Sytuacja zwierzęcia w prawie cywilnym*, Warszawa 2013
- Jarosław M., *Ochrona zwierząt w Polsce na przestrzeni dziejów*, „Wiadomości Zootechniczne” 2016/3
- Jastrzębski L., *Prawo ochrony środowiska w Polsce*, Warszawa 1990
- Łętowska E., *Dwa cywilnoprawne aspekty praw zwierząt: dereifikacja i personifikacja* [w:] *Studia z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Bi-ruty Lewaszkiewicz-Petrykowskiej*, kom. red. Adam Szpunar i in., Łódź 1997
- Mazurkiewicz A., *Wpływ procesu harmonizacji na polskie standardy prawnej ochrony zwierząt na przykładzie wybranych regulacji unijnych implementowanych do krajowego porządku prawnego* [w:] *Europeizacja prawa ochrony środowiska*, red. M. Rudnicki, A. Haładaj, K. Sobieraj, Lublin 2011
- Milkowska-Rębowska J., *Nowy model humanitarnej ochrony zwierząt – karne-prawne instrumenty ochrony oraz ukształtowanie obowiązków gmin w zakresie przeciwdziałania bezdomności zwierząt*, „Przegląd Prawa Ochrony Środowiska” 2012/1
- Nałęcz A., *Ochrona zwierząt a postęp cywilizacyjny* [w:] *Wpływ przemian cywilizacyjnych na prawo administracyjne i administrację publiczną*, red. J. Zimmernann, P.J. Suwaj, Warszawa 2013
- Radecki W., *Ustawy o ochronie zwierząt. Komentarz*, Warszawa 2015
- Rudy M., *Dlaczego potrzebujemy nowej ustawy o humanitarnej ochronie zwierząt?*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2017/CVIII, *Prawna ochrona zwierząt*, red. J. Helios, W. Jedlecka
- Serpell J., *W towarzystwie zwierząt*, Warszawa 1999
- Smaga Ł., *Ochrona humanitarna zwierząt*, Białystok 2010
- Smaga Ł., *Status prawny zwierząt w polskim prawodawstwie międzywojennym* [w:] *Status zwierzęcia. Zagadnienia filozoficzne i prawne*, red. T. Gardocka, A. Gruszczyńska, Toruń 2012